

Jan Daniel Boeke. Middelaar in muzikale tradities

Jurjen Vis

Jan Daniel Boeke (1921-1993) stamde uit een zeer muzikale en zeer godsdienstige familie. Zijn wieg stond in Schagen waar zijn vader, Dionijs Boeke (1881-1963), predikant was. Jans grootvader van moederszijde was dr. Nicolaas Mansvelt, de bezorger van de *Hollands-Afrikaanse Liedererbundel* (1907).

De familie Boeke was geworteld in Alkmaar. Grootvader Jan Daniel Boeke (1842-1902) was er bijna 30 jaar rector van de HBS geweest. Met zijn welluidende bariton zong hij regelmatig solo op de concerten van Toonkunst Alkmaar. Overgrootvader ds. A.J.P. Oort (1821-1907), veertig jaar predikant in Alkmaars Grote Kerk, was jaren lang bestuurder en erelid van Toonkunst. Deze illustere voorvaderen waren reeds lang overleden toen Jan het levenslicht aanschouwde, maar hun geest zweefde nog altijd over de wateren. Het statige familiehuis aan de Oudegracht in Alkmaar - 'Huize Oort', waar oudtante Marie Oort (1859-1938) haar leven lang heeft gewoond - hoorde tot Jans dierbaarste herinneringen. Er werd in Alkmaar altijd gezongen, vaak onder leiding van tante Ie. Zij was een vaardig pianiste, gedurende 20 jaar leerlinge van Julius Röntgen, en van 1880 tot 1932 vaste begeleider van de concerten van Toonkunst. Beroemde zangers als Aaltje Noordewier-Reddingius, Jo Vincent en Laurens Bogtman wisten de weg naar de Oudegracht te vinden.

Ook Jans ooms, Jo en Kees, waren musici van formaat. Ds. Jo Boeke had omstreeks 1900 zelf zangles gehad van Cornelia van Zanten. In zijn kerk in Schoorl startte hij in 1919 de eerste Alle-dag-kerk van Nederland. In 1932 nam hij ook het initiatief voor de nog altijd bestaande Alle-dag-kerk in het Amsterdamse Begijnhof. In Schoorl klonk elke dag muziek - Jo Boeke was altijd en overal bezig met oude en nieuwe liederen en canons - en er werden ook regelmatig Bachcantates uitgevoerd. Jan kwam vaak en graag in Schoorl en dronk daar de muziek in. Zijn jongste oom, Kees Boeke, in 1926 oprichter van de Werkplaats Kindergemeenschap (Bilthoven), zong met zijn leerlingen elke dag Bach. Zelfs Bachs leerwerk *Die Kunst der Fuge* had hij voor dat doel voorzien van Nederlandse teksten. Toen Jan Boeke in 1943 cantor-organist van de hervormde kerk in Culemborg was, kwam oom Kees er met zijn pupillen de *Mattheuspassie* zingen. In het Nederlands! Vijf jaar vóór Jan Engelman zijn Nederlandse versie van Bachs meesterwerk presenteerde.

Jan Boeke werd na het Christelijk Lyceum in Haarlem te hebben doorlopen leerling van het Amsterdamsch Conservatorium, waar hij orgel en koordirectie studeerde bij Anthon van der Horst. Door de sluiting van het conservatorium in de oorlog heeft hij pas na de oorlog zijn opleiding kunnen

voltooien. In 1947 woonden Jan en zijn vrouw Riek Ruinen in Haarlem waar Jan cantor-organist was geworden van de remonstrante kerk. In 1946 volgde hij in Haarlem een cursus van de Nederlands-Zwitserse Ina Lohr (1903-1983). Haar 'sprekend zingen en zingend spreken' maakten diepe indruk. Na afloop schreef hij enthousiast: 'Alle verwarring over vragen hoe muziek in de eredienst mocht of moest functioneren werd hier plotseling gerelativeerd door de klinkende kracht van een existentieel eenstemmig zingen.' Dit inzicht was een leidraad voor zijn leven als kerkmusicus. Nog in 1947 vertrok Boeke voor een paar maanden naar Bazel om daar onder Lohrs leiding aan de Schola Cantorum Basiliensis te studeren. Lohr was er leider van de afdeling Haus- und Kirchenmusik. De Schola was toen het enige instituut waar de theorie en de praktijk van de oude muziek werd beoefend. Gustav Leonhardt, met wie Jan Boeke levenslang bevriend zou zijn, was Boeke overigens in Bazel voorgegaan. Lohr wijdde Boeke ook in in de kunst van het zuiver zingen, door het verdiepen van zijn gevoeligheid voor solmisatie. In 1983 bezorgden Jan Boeke en zijn leerling Henk van Benthem een Nederlandse vertaling van Lohrs hoofdwerk *Solmisation und Kirchentonarten* (1943).

Vanaf 1958 woonde het gezin Boeke in Utrecht waar Jan werkzaam was als muziekdocent aan de Christelijke Kweekschool. In 1961 werd Boeke gevraagd om de afdeling Schoolmuziek/Algemene Muzikale Vorming aan het Amsterdams Conservatorium te gaan leiden. De familie verhuisde naar Amsterdam waar Jan vanaf 1967 bovendien aan de slag kon als cantor-organist van de remonstrantse kerk. Gedurende twintig jaar was hij leider van de pedagogische afdeling van het conservatorium. Na een herstructurering doceerde hij er tot zijn pensionering hymnologie aan de studenten orgel en directie. Met zijn leerling Frits de Nijs en de kenner van het oude Nederlandse lied Gert Helmer heeft hij in 1977 een nieuwe uitgave verzorgd van *Nederlands Volkslied* van Jop Pollman en Piet Tiggers, de verzameling bij uitstek van Nederlandse liederen en canons.

Inmiddels was Boeke in de Nederlandse kerkmuziek en in het Amsterdamse muzikleven een bekende figuur. Hij maakte furore met het door hem opgerichte en geleide semi-professionele kamerkoor Cappella Amsterdam (1970). Cappella was de wereldlijke voortzetting van het Amsterdams Kerkmuziekgezelschap. Met Cappella heeft Boeke veel renaissance- en barokmuziek uitgevoerd. Van de Nederlandse componisten was Sweelinck favoriet - en altijd ook in de context van zijn Duitse leerlingen en erfgenamen tot en met Bach - en Boeke deed daarbij even makkelijk de *Psalmen* als de *Cantiones Sacrae*. Bepaalde *Psalmen* hadden zijn speciale liefde: de nrs. 33 ('Resveillez vous chacun fidele') en 42 ('Ainsi qu'on oit le cerf bruire'), en van de *Cantiones* met name 'De Profundis' en de kerstmotetten, waaronder 'Hodie Christus natus est'. Regelmatig was het

koor te beluisteren in Amsterdam (Oude Kerk) en op de Nederlandse en Duitse radio. De zangers werden geprezen om hun alertheid en initiatiefrijke manier van zingen. Verschillende registraties van Cappella getuigen van Boekes grote affiniteit met Sweelinck: de lp *J.P. Sweelinck* (1978), de cd *Hodie Christus natus est* (1986) en de cd *Psalmen* (1989). Harry van der Kamp, oud-lid van Cappella en inmiddels artistiek leider van het Nederlands Kamerkoor (NKK) heeft omstreeks 1985 Boeke en zes andere gerenommeerde koorleiders geëngageerd voor een integraal Sweelinckproject van het NKK. Het project is niet volledig gerealiseerd maar de samenwerking resulteerde wel in drie prachtige cd's waarop ook Jan Boeke *Psalmen* en *Cantiones* uitvoerde.

Bij zijn afscheid van Cappella Amsterdam in juni 1990 dirigeerde Boeke in de Oude Kerk een concert in twee delen: de Hohe Messe in Luthers perspectief. Bachs mis was voor de gelegenheid zinnig opgetuigd met motetten en gezangen van Duitse componisten uit de 16de en 17de eeuw. Op zijn uitvaart op 2 maart 1993, vanuit zijn eigen remonstrantse kerk, zong Cappella Amsterdam Sweelincks *Cantio Sacra* 'Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum coelorum' (de zaligsprekingen uit het evangelie van Mattheus). Boven de advertentie de het koor had geplaatst prijken woorden die Jan uit het hart waren gegrepen: 'Herr, wenn ich nur Dich habe, so frage ich nichts nach Himmel und Erden.'